

1

**Thất bại thị trường do độc quyền
và giải pháp của chính phủ**

Khái niệm

▪ Độc quyền thường

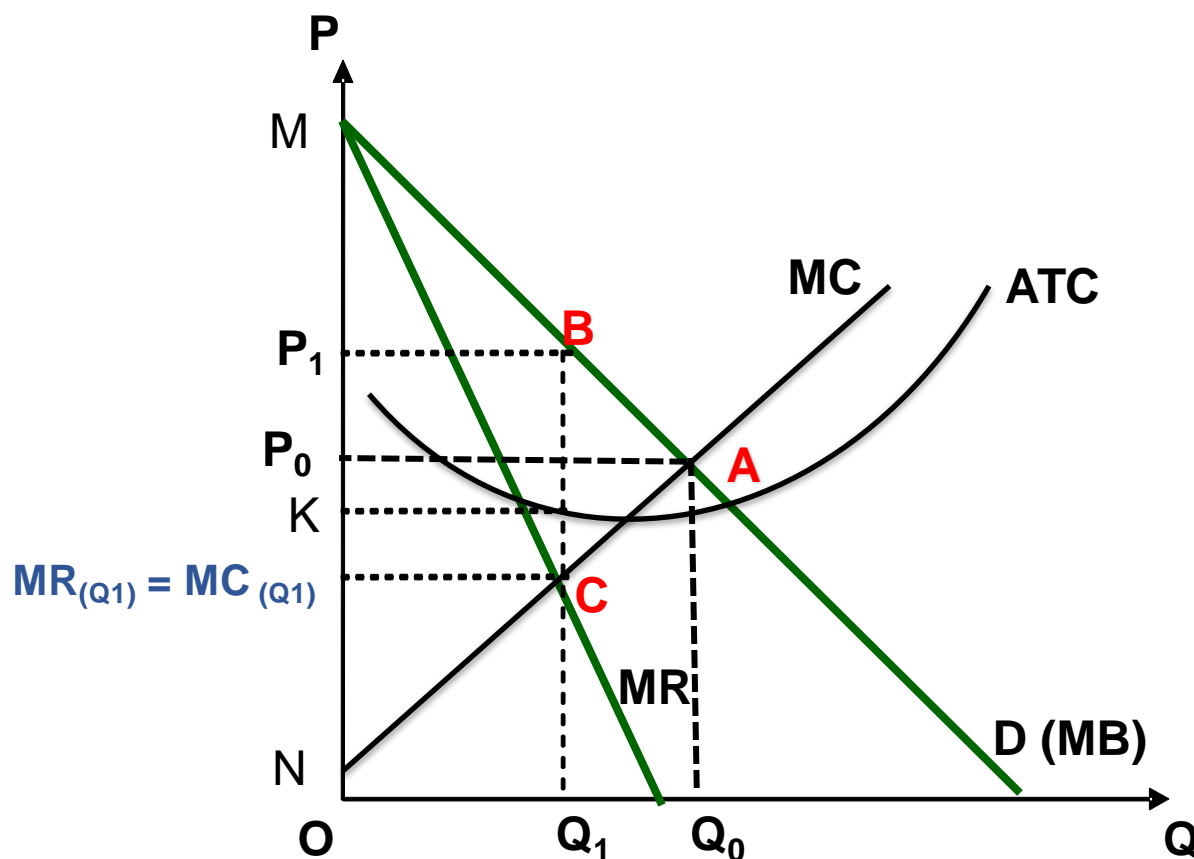
Độc quyền thường là trạng thái thị trường *chỉ có duy nhất một người bán* và sản xuất ra sản phẩm không có loại hàng hoá nào thay thế gần gũi.

Lý do phải nghiên cứu thất bại của thị trường ĐQ?

Tổn thất PLXH do độc quyền thường

- Mức hiệu quả:
 $MC = MB$
 $\rightarrow (Q_0, P_0)$
- TT độc quyền:
 $MC = MR (< MB)$
 $\rightarrow (Q_1, P_1)$
- Tổn thất PLXH:
 $DWL = dt(ABC)$

Hình 2.1. Độc quyền thường

Thảo luận

Có ý kiến cho rằng:

Độc quyền gây ra tổn thất PLXH, do vậy chính phủ cần phải cấm không cho các tác nhân trong nền kinh tế hoạt động dưới hình thức độc quyền.

Hãy bình luận ý kiến trên?

Nguyên nhân dẫn đến độc quyền

- Do 1 hãng duy nhất sở hữu được một nguồn lực đặc biệt
- Do 1 hãng được CP trao quyền để SX hàng hóa, dịch vụ:
 - CP quy định chỉ 1 hãng nào đó được phép hoạt động
 - Ví dụ?
 - Do chế độ bản quyền
 - Ví dụ?
- Do có khả năng giảm giá thành khi mở rộng sản xuất (độc quyền tự nhiên)

Độc quyền tự nhiên

- trường hợp của các ngành dịch vụ công -

- Độc quyền tự nhiên là tình huống trong đó các yếu tố hàm chứa trong quá trình sản xuất đã cho phép hãng có thể liên tục giảm chi phí khi quy mô sản xuất mở rộng. Điều này dẫn đến một hãng có thể cung cấp một hàng hóa hay dịch vụ cho toàn bộ thị trường với chi phí thấp hơn là hai hoặc nhiều hãng.
- Ví dụ?

Sự phi hiệu quả của độc quyền tự nhiên

- Điều kiện hiệu quả:

$$MC = MB$$

$$\rightarrow (Q_0, P_0)$$

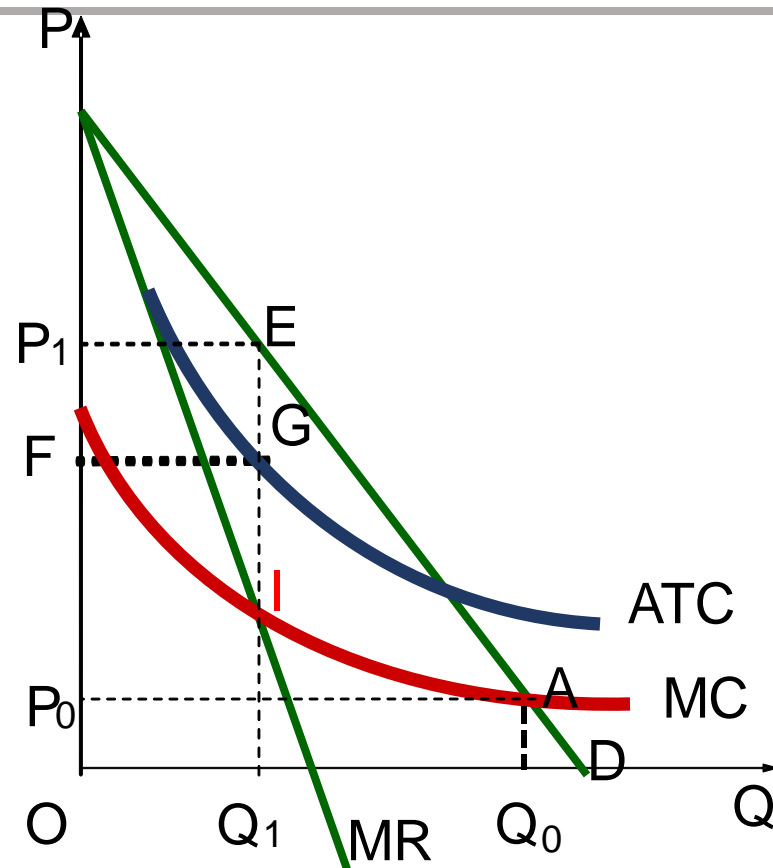
- Quyết định SX của hãng ĐQ:

$$MC = MR < MB$$

$$\rightarrow (Q_1, P_1)$$

- Tổn thất PLXH do độc quyền tự nhiên:

$$DWL = dt(EIA)$$

Hình 2.2. Độc quyền tự nhiên

Các can thiệp của chính phủ vào thị trường độc quyền

- Tăng tính cạnh tranh bằng luật chống độc quyền

Ví dụ:

- Chống các hãng lớn sáp nhập với nhau
 - Tách 1 hãng lớn thành các hãng nhỏ
 - Chống các hãng cấu kết với nhau
- Điều tiết: quy định giá trần $P = MC$
- Sở hữu nhà nước đối với hãng độc quyền

Điều tiết độc quyền tự nhiên

Nghịch lý trong điều tiết độc quyền tự nhiên:

Điều kiện hiệu quả:

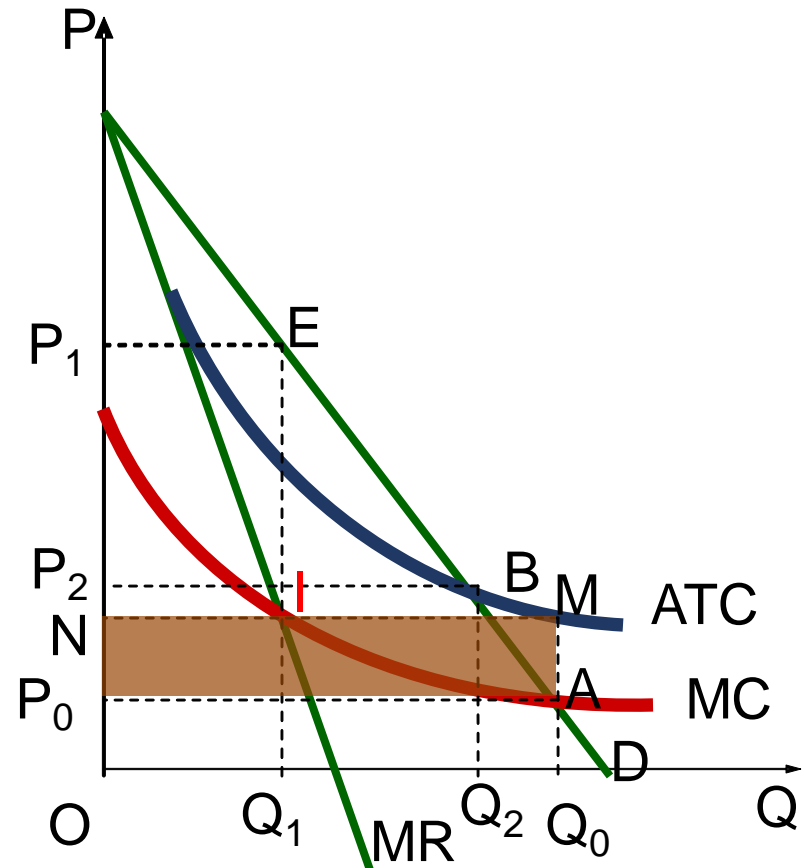
$$MB = MC$$

→ A (Q_0, P_0)

→ CP quy định giá trần
 $P = MC$

→ Nhà độc quyền tự nhiên bị lỗ: dt ($P_0 NMA$)

→ Mục tiêu của chính phủ:
làm cho DWL càng bé
càng tốt

Hình 2.2. Độc quyền tự nhiên

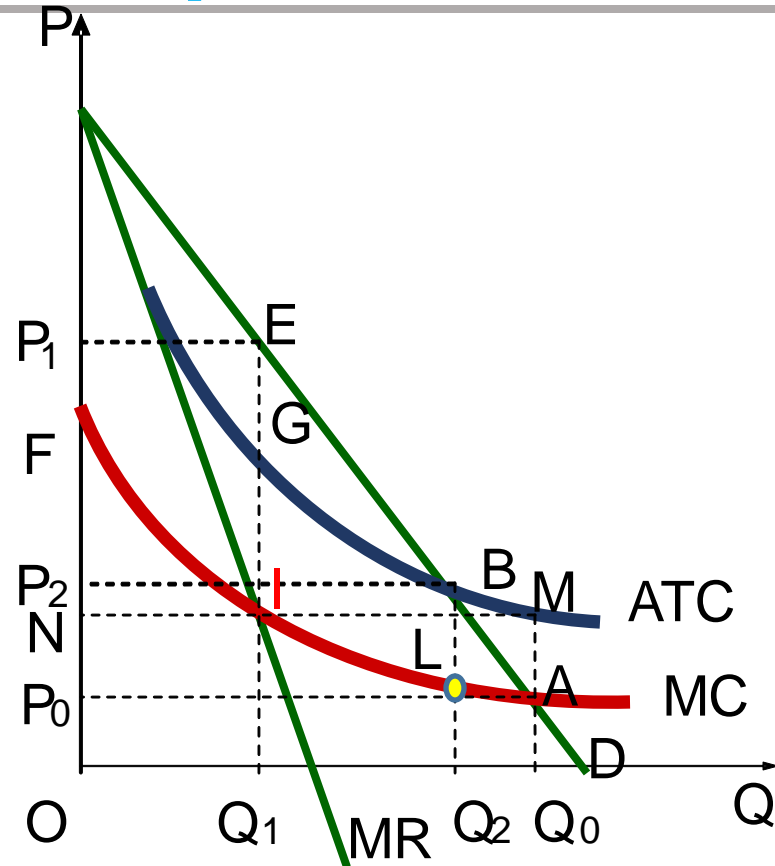
Các chiến lược điều tiết độc quyền tự nhiên của chính phủ

- **Giải pháp 1:** Định giá bằng chi phí trung bình:
 $P = AC$

→ Quyết định của nhà độc quyền: B (Q_2, P_2)

→ Kết quả:

$$DWL = \text{dt (ABL)}$$

Hình 2.2. Độc quyền tự nhiên

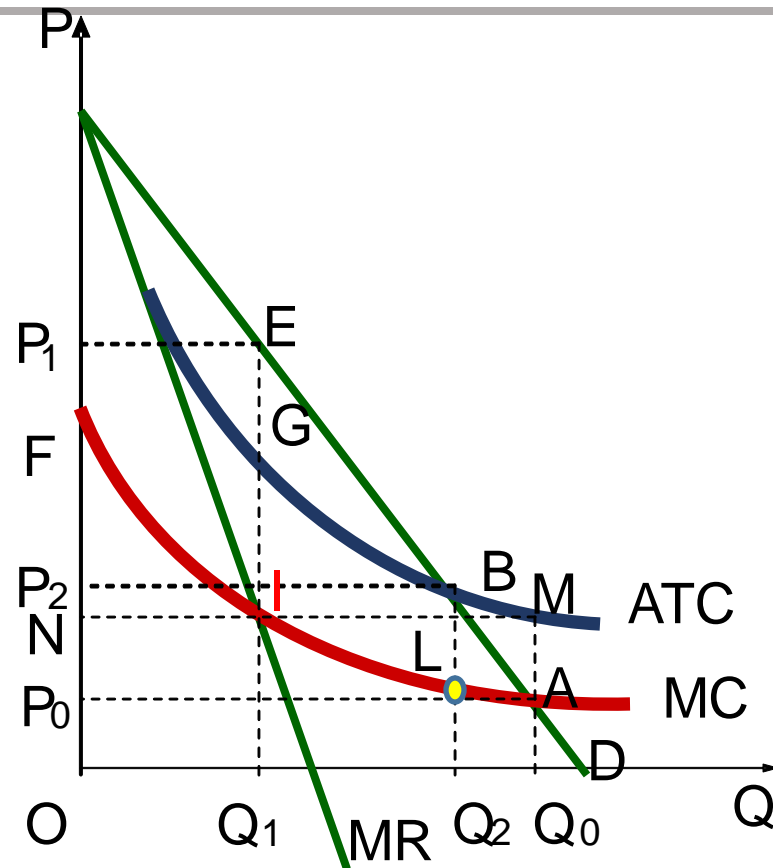
Các chiến lược điều tiết độc quyền tự nhiên của chính phủ

Giải pháp 2: Định giá bằng chi phí biên ($P = MC$) cộng với một khoản thuế khoán.

P = MC

- DN sx tại: $A(Q_0, P_0)$
- hãng độc quyền lỗi
- CP thu thuế khoán bù lỗi cho DN

Thuế khoán là loại thuế đánh đại trà vào tất cả mọi người và không ai có thể thay đổi hành vi của mình để giảm bớt gánh nặng thuế phải nộp.

Hình 2.2. Độc quyền tự nhiên

Các chiến lược điều tiết độc quyền tự nhiên của chính phủ

Giải pháp 3: Định giá hai phần

- **Định giá tại $P = MC$**

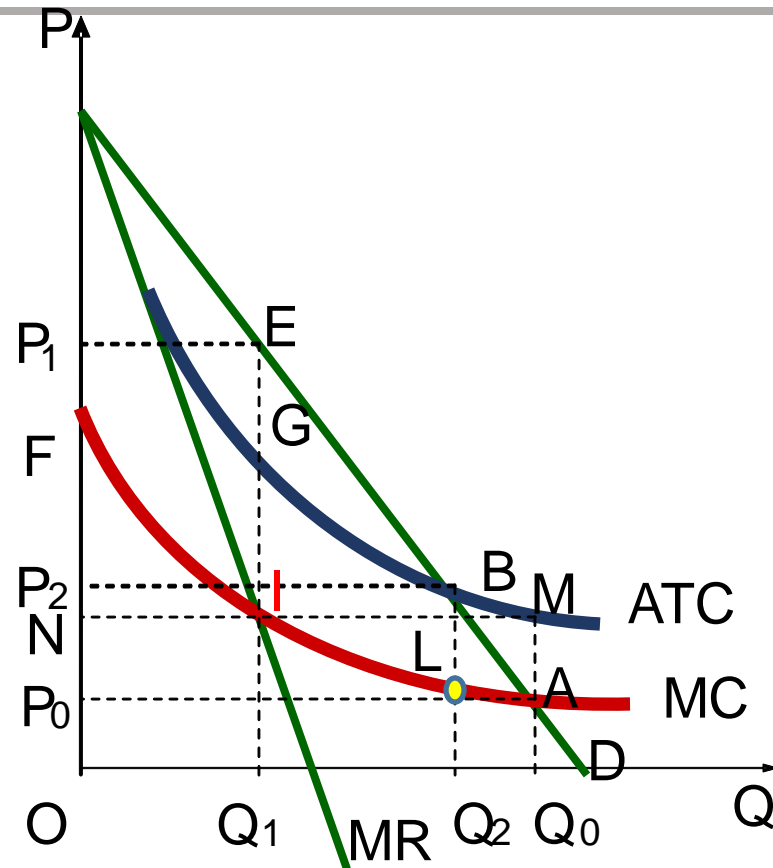
→ hãng sx tại $A(Q_0, P_0)$,
hãng bị lỗ dt(NMAP0)

- Hãng thu phí sử dụng HH, DV
đối với người tiêu dùng:

Mức phí = NP_0

- Hạn chế của giải pháp:

Áp dụng phí sử dụng làm giảm số lượng người tiêu dùng xuống dưới mức hiệu quả.

Hình 2.2. Độc quyền tự nhiên

Tình huống vận dụng:

THẾ GIỚI

Bãi bỏ bản quyền vaccine có hữu ích cho cuộc chiến chống COVID-19?

Nguyễn Hà - Thứ bảy, ngày 08/05/2021 09:58 GMT+7

Thích

Chia sẻ

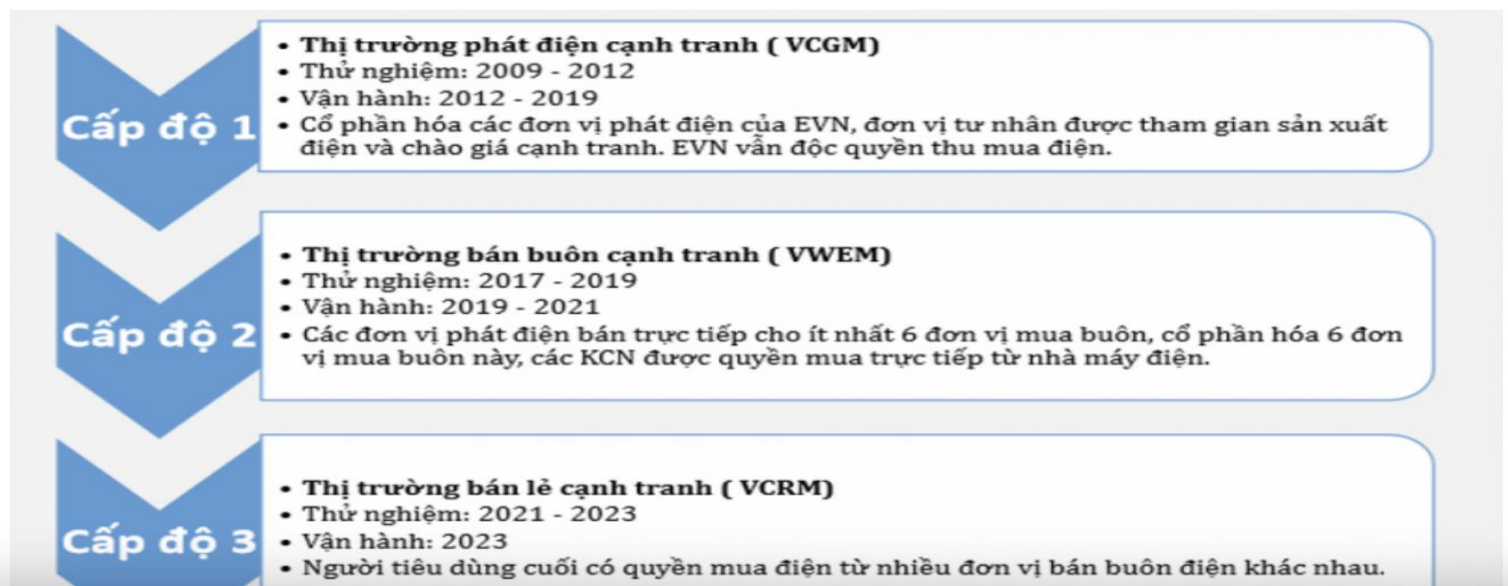
Vận dụng: Hiểu thế nào về thị trường điện cạnh tranh ở Việt Nam?

Một vấn đề khác mà nhiều người hay nhắc tới và cho rằng Việt Nam chưa có thị trường điện cạnh tranh nên dẫn đến độc quyền. Sự thật có phải như vậy?

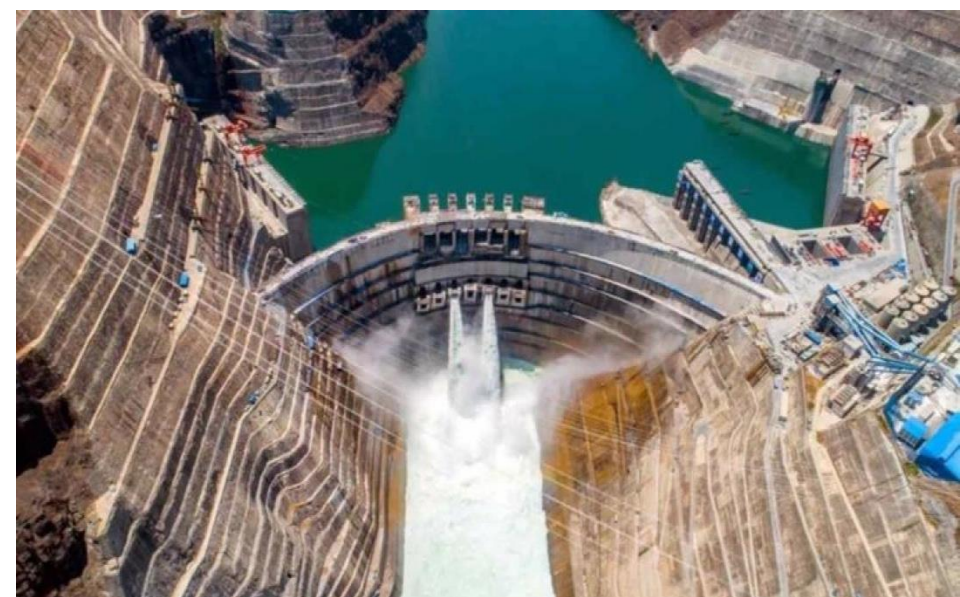
Những ai theo dõi thông tin thường xuyên về ngành điện sẽ thấy, trước đây, chỉ có duy nhất các Công ty/Tổng công ty Điện lực miền thực hiện đầu tư, sản xuất, quản lý vận hành, phân phối buôn bán điện nhưng kể từ 2005, việc độc quyền đã không còn bằng việc xây dựng và thực hiện lộ trình thị trường điện cạnh tranh theo 3 giai đoạn. Cụ thể: Giai đoạn 1: Thị trường phát điện cạnh tranh (cuối năm 2014); Giai đoạn 2: Thực hiện thí điểm thị trường bán buôn điện cạnh tranh (2015-2016); Thị trường bán buôn điện cạnh tranh hoàn toàn (2017-2021)

Và giai đoạn 3 sẽ thực hiện: Thí điểm thị trường bán lẻ điện cạnh tranh (2021-2023); Thị trường bán lẻ điện cạnh tranh hoàn toàn (sau năm 2023).

2

Thất bại thị trường do ngoại ứng

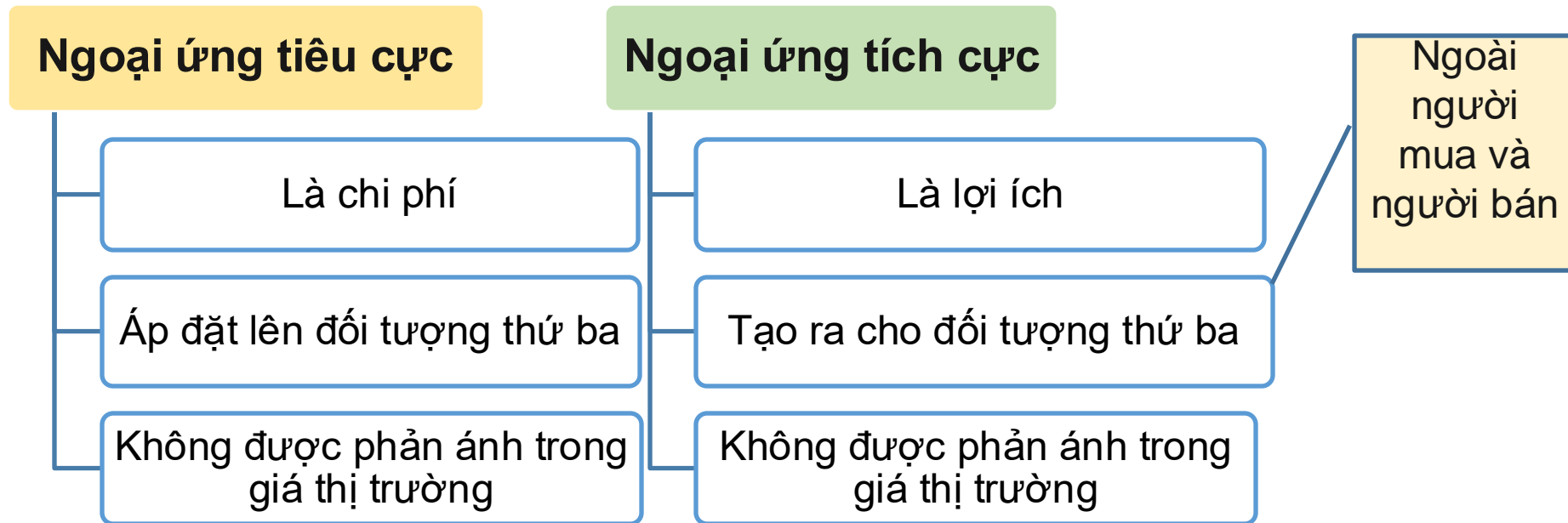
Khái niệm, phân loại và đặc điểm của ngoại ứng

▪ Khái niệm:

Khi hành động của *một đối tượng* (có thể là cá nhân hoặc hãng) ảnh hưởng trực tiếp đến phúc lợi của một *đối tượng khác* nhưng ảnh hưởng đó không được phản ánh trong giá thị trường thì ảnh hưởng đó được gọi là ngoại ứng.

Khái niệm, phân loại và đặc điểm của ngoại ứng

▪ Phân loại ngoại ứng

Khái niệm, phân loại và đặc điểm của ngoại ứng

Đặc điểm của ngoại ứng

Được tạo ra bởi cả hoạt động sản xuất và tiêu dùng

Tính tương đối giữa chủ thể tạo ra ngoại ứng và đối tượng chịu tác động của ngoại ứng

Tính tương đối giữa tính tích cực và tiêu cực của ngoại ứng

Gây ra sự phi hiệu quả xét trên góc độ xã hội

Sự phi hiệu quả của ngoại ứng tiêu cực và giải pháp khắc phục

Sự phi hiệu quả của ngoại ứng tiêu cực

- Lợi ích biên (MB)
- Chi phí tư nhân biên (MPC)
- Chi phí ngoại ứng biên (MEC)
- Chi phí XH biên (MSC)

$$MSC = MPC + MEC$$

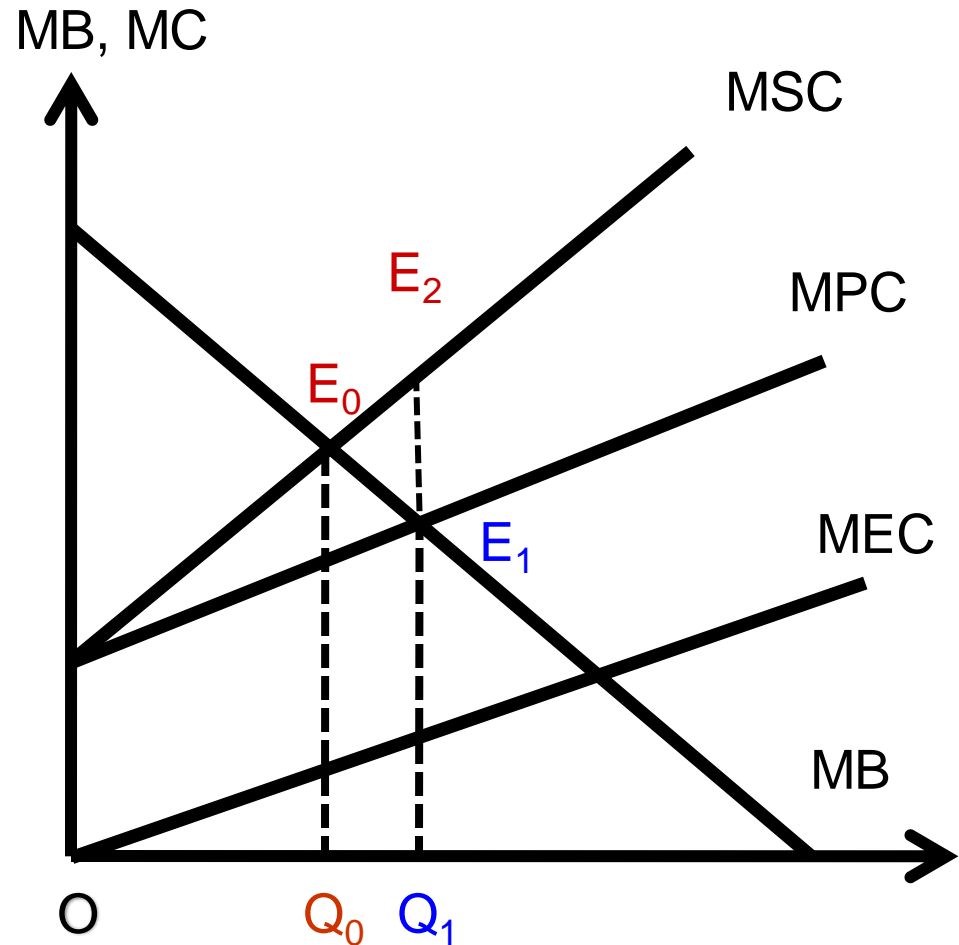
- Tối ưu thị trường

$$MB = MPC \rightarrow Q_1$$

- Tối ưu xã hội

$$MB = MSC \rightarrow Q_0$$

$$\begin{aligned} DWL &= dt(E_0E_1E_2) \\ &= \frac{1}{2} * (Q_1 - Q_0) * MEC(Q_1) \end{aligned}$$

Hình 2.5. Ngoại ứng tiêu cực gây tổn thất phúc lợi xã hội

KẾT LUẬN

- 1) {
 - Trong ngoại ứng tiêu cực, mức SL của thị trường luôn lớn hơn mức SL tối ưu XH
- 2) {
 - Mức SL tối ưu XH không có nghĩa là một mức SL không gây ô nhiễm. Điều mà XH yêu cầu là tìm ra mức ô nhiễm *chấp nhận được*.
($MSC = MPC + MEC = MB$)

GIẢI PHÁP KHẮC PHỤC NGOẠI ỨNG TIÊU CỰC

1) { • CỬA TƯ NHÂN

2) { • CỬA CHÍNH PHỦ

Giải pháp của tư nhân khắc phục ngoại ứng tiêu cực

Sử dụng quyền
sở hữu tài sản
để đàm phán

Sáp nhập

Dùng dư luận
xã hội

Sử dụng quyền sở hữu tài sản để đàm phán

Định lý Coase:

Nếu chi phí đàm phán là không đáng kể thì có thể đưa ra được một giải pháp hiệu quả đối với ngoại ứng bằng cách trao quyền sở hữu đối với các nguồn lực được sử dụng cho một bên nào đó. Kết quả này **không phụ thuộc** vào việc bên nào trong số các bên liên quan đến ngoại ứng được trao quyền sở hữu.

▪ Ví dụ về Công ty TNHH Gang thép Hưng Nghiệp Formosa Hà Tĩnh:

- Nếu quyền sở hữu biển thuộc về Formosa, ngư dân sẵn sàng đền bù:
$$MEC_j \geq \text{Mức đền bù} \geq MB-MPC_j$$
- Nếu ngư dân là người sở hữu biển, Formosa sẵn sàng đền bù:
$$MEC_j \leq \text{Mức đền bù} \leq MB-MPC_j$$

Nhận xét

1. Nếu biện pháp này thành công, đàm phán tư nhân có thể khắc phục được sự phi hiệu quả của ngoại ứng.

2. Vai trò của CP?

- Trao quyền sở hữu TS cho ai
- Ý nghĩa phân phối khác nhau

3. Hạn chế

- Chỉ thực hiện được khi chi phí đàm phán nhỏ
- Chỉ thực hiện được khi chủ sở hữu TS xác định được nguyên nhân gây thiệt hại và ngăn chặn điều đó bằng luật pháp

Sáp nhập

- Sáp nhập các bên có liên quan với nhau nhằm “nội hóa” ngoại ứng

- $MPC_{\text{Liên doanh}} = \sum MPC_{\text{Các bên liên quan}} = MSC$

- Ví dụ: $MPC_{\text{Liên doanh}} = MPC_{\text{Vedan}} + MPC_{\text{Nông dân}}$

Dùng dư luận xã hội

- **Dư luận xã hội** có thể tác động vào chủ thể của hoạt động tạo ra ngoại ứng tiêu cực, buộc họ phải lưu tâm xử lý các ngoại ứng đó.
- Các dư luận xã hội có thể là những phong tục, tập quán trong một cộng đồng xã hội, các tiêu chuẩn đạo đức xã hội...
- **Ví dụ:** Người tiêu dùng tẩy chay sản phẩm của Vedan Việt Nam.

Giải pháp của chính phủ khắc phục ngoại ứng tiêu cực

Khi các giải pháp của tư nhân không hiệu lực để tạo ra một kết cục hiệu quả, chính phủ có thể can thiệp bằng cách:

- Đánh thuế Pigou
- Trợ cấp ngoại ứng tiêu cực
- Thiết lập thị trường giấy phép xả thải
- Kiểm soát trực tiếp bằng mức chuẩn thải

Đánh thuế Pigou

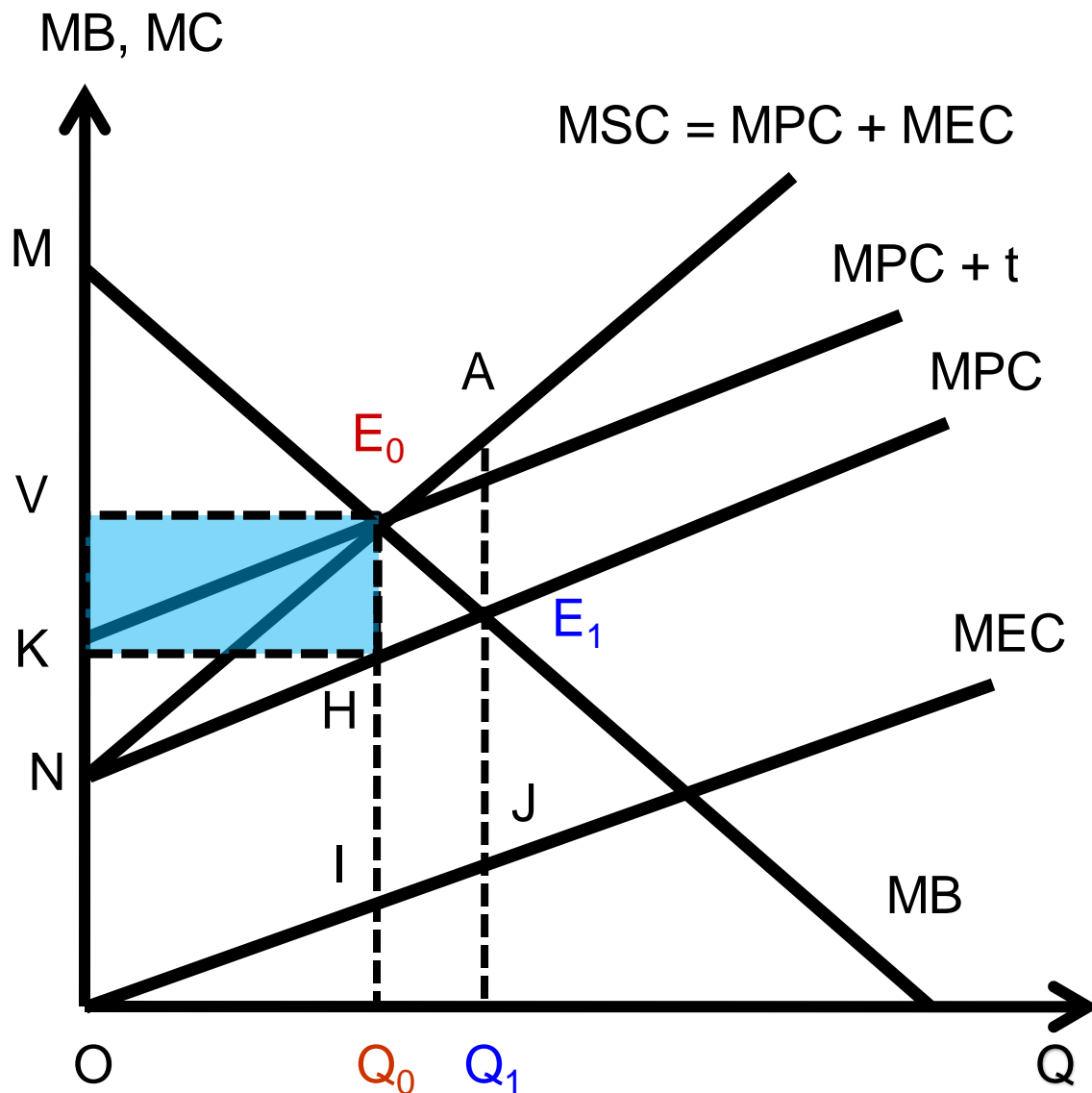
Thuế Pigou là thuế đánh trên mỗi đơn vị sản lượng đầu ra của hãng gây ô nhiễm với mức thuế đúng bằng chi phí ngoại ứng biên tại mức sản lượng tối ưu xã hội.

Pigovian Taxes

- Arthur Pigou (1877-1959), Professor of Economics, Cambridge University
- Tax the good that creates the negative externality.
- Reduces Q to optimal level.

- $t = MEC(Q_0)$
- $MPC_{\text{sau thuế}} = MPC + t$
- $MB = MPC_{ST} \rightarrow Q_0$
- $DTT = t * Q_0$
 $= MEC(Q_0) * Q_0$

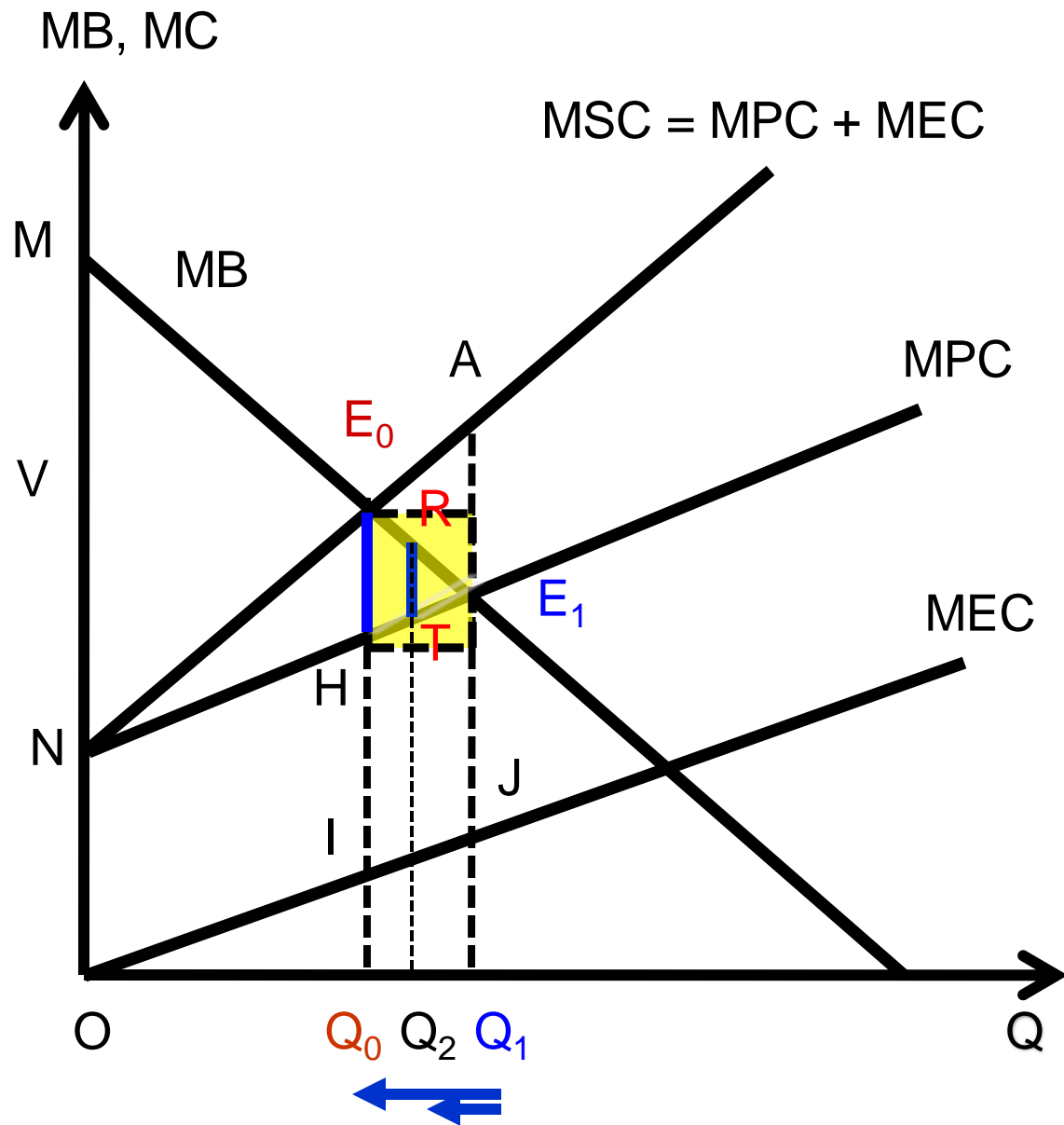

Hình 24. Đánh thuế Pigou khắc phục ngoại ứng tiêu cực

Trợ cấp ngoại ứng tiêu cực

- Trong điều kiện số lượng người gây ô nhiễm là cố định thì có thể đạt được mức sản lượng hiệu quả bằng cách trả cho người gây ô nhiễm để họ giảm bớt mức độ gây ô nhiễm.
 - Ví dụ: Trợ cấp đơn vị, mức trợ cấp bằng chi phí ngoại ứng biên tại Q_0 .

- $s = MEC(Q_0)$
- $(MB - MPC) < s \rightarrow$ giảm Q
- $(MB - MPC) = s \rightarrow Q_0$
- Tổng trợ cấp = $s^*(Q_1 - Q_0)$
 $= MEC(Q_0) * (Q_1 - Q_0)$

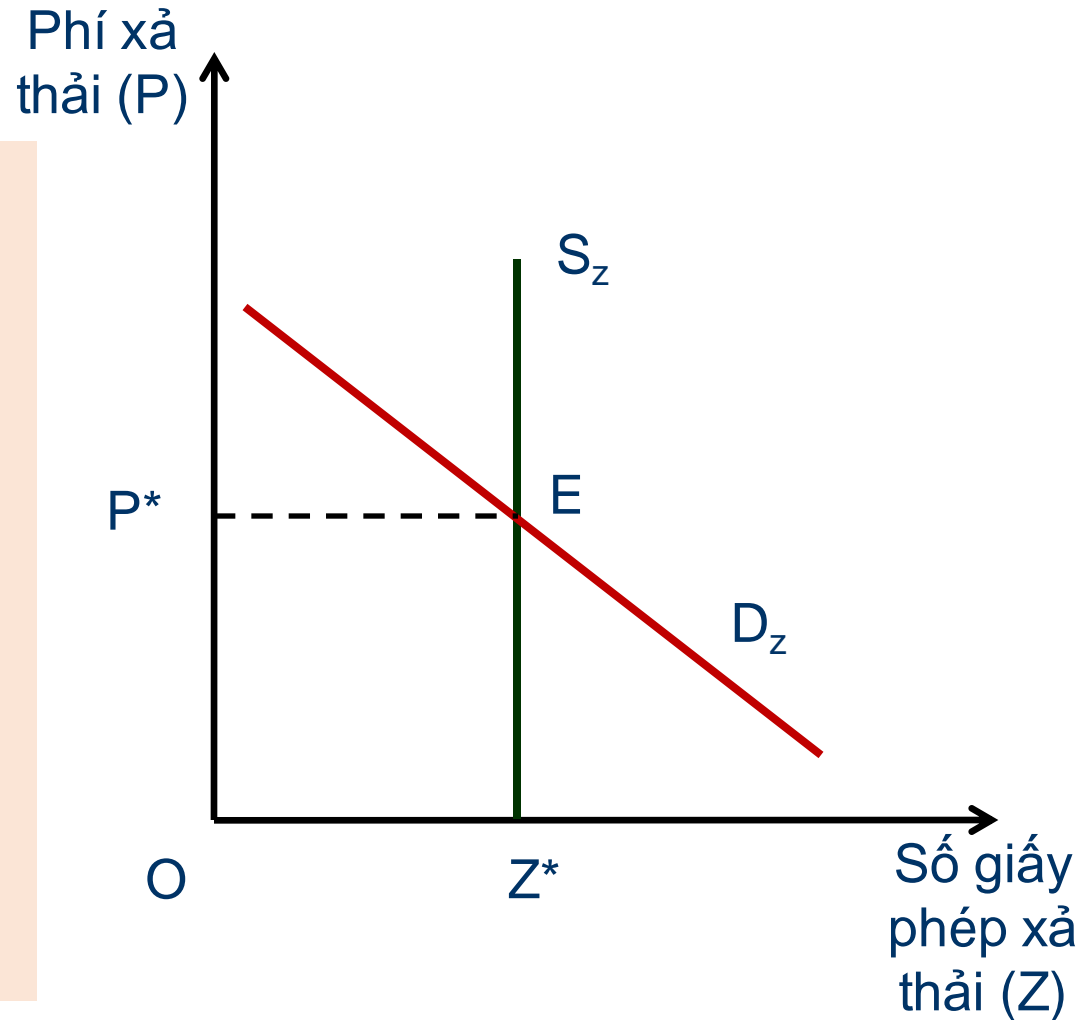
Hình 25. Trợ cấp khắc phục ngoại ứng tiêu cực

Hình thành thị trường về ô nhiễm

1. Chính phủ là người sở hữu các nguồn lực chung
2. Bán giấy phép gây ô nhiễm (**giấy phép xả thải**)
 - Quy trình:
 - CP xác định lượng phế thải Z_0 ứng với lượng phế thải nếu SX tại Q_0
 - Bán đấu giá giấy phép xả lượng Z_0 phế thải ra thị trường
 - Mức giá cân bằng đối với các giấy phép xả thải dgl **phí xả thải**

Thiết lập thị trường giấy phép xả thải

- Thị trường giấy phép xả thải cân bằng tại $E(Z^*, P^*)$.
- Kết quả không thay đổi nếu CP cấp giấy phép cho 1 số DN và để họ tự tiến hành trao đổi giấy phép trên thị trường.

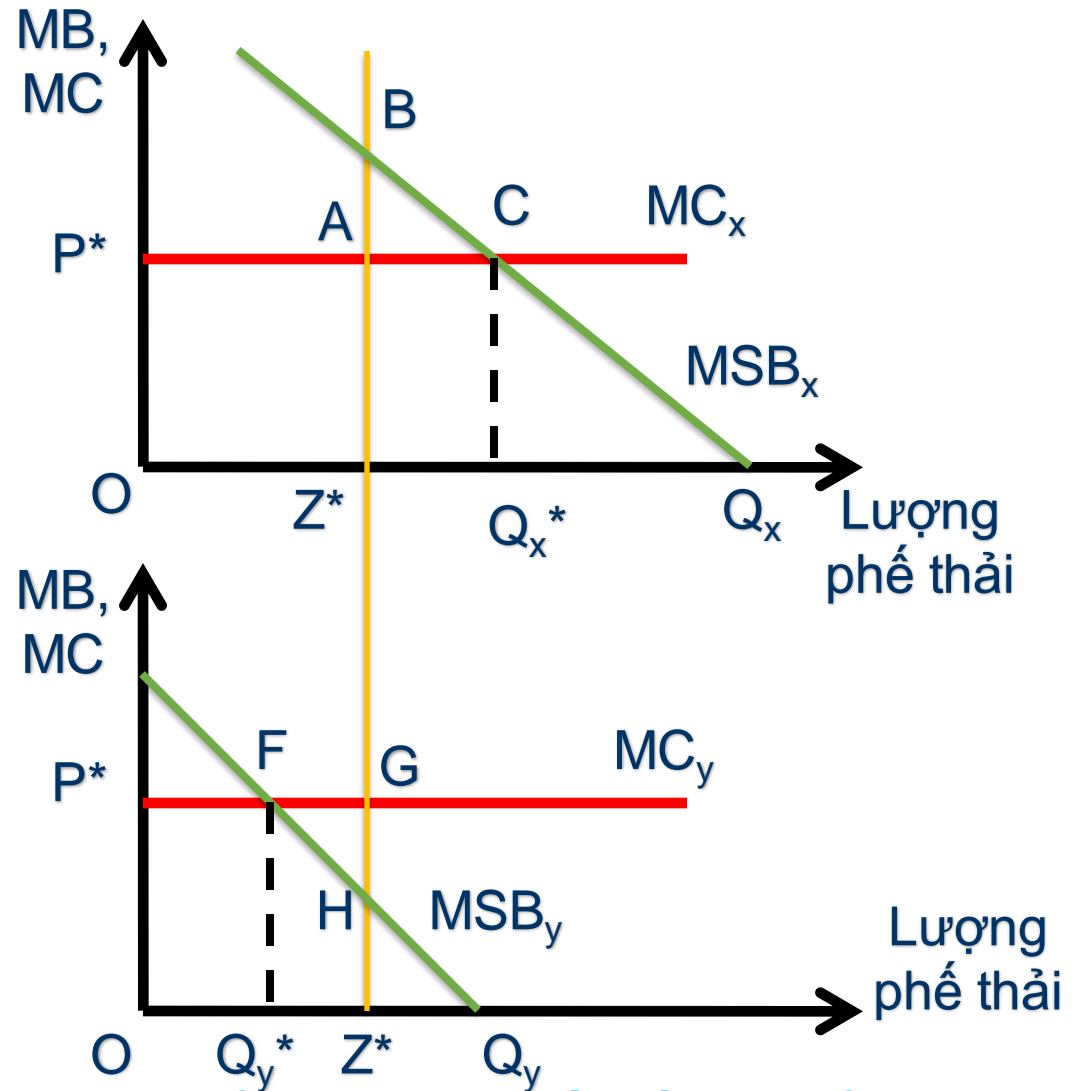
Hình 2.6: Thiết lập thị trường giấy phép xả thải

Thiết lập thị trường giấy phép xả thải

- **Ưu điểm của giải pháp so với đánh thuế:**
 - Khắc phục được những hạn chế của việc xác định mức thuế trong chính sách đánh thuế Pigou.
 - Đảm bảo các DN có thể lựa chọn cách thức SX để tối đa hóa lợi nhuận, đồng thời đảm bảo mức ô nhiễm tối ưu. Từ đó thúc đẩy ứng dụng khoa học kỹ thuật mới vào SX.
 - Phí xả thải được tự động điều chỉnh nếu có lạm phát.
- **Hạn chế của giải pháp:**
 - Có thể được các DN sử dụng như 1 rào cản gia nhập thị trường.

Kiểm soát trực tiếp bằng mức chuẩn thải

- Z^* : Mức ô nhiễm tại mức SL tối ưu XH
- MC_x , MC_y : Chi phí biên của việc gây ô nhiễm tương ứng với mỗi mức phế thải của DN X và Y.
- MSB_x , MSB_y : Lợi ích tư nhân biên của DN và cũng chính là lợi ích XH biên của hoạt động SX ứng với mỗi mức phế thải của DN X và Y.

Hình 2.6- Kiểm soát trực tiếp bằng chuẩn thải

-
- Bài 1. Cầu và cung về xe gắn máy lần lượt được cho bởi phương trình:
 - $P_d = -0.5Q + 140$; $P_s = Q + 20$
 - Việc sử dụng xe gắn máy gây ô nhiễm môi trường, chi phí biên do ô nhiễm gây ra là $MEC = Q/2$.
 - a. Nếu thị trường xe gắn máy là cạnh tranh hoàn hảo, giá và sản lượng xe gắn máy trên thị trường là bao nhiêu?
 - b. Đúng trên góc độ xã hội, mức sản lượng xe gắn máy tối ưu nên được sản xuất là bao nhiêu?
 - c. Tổng thất phúc lợi xã hội do ngoại ứng gây ra trong tình huống này là bao nhiêu?
 - d. Giả sử chính phủ quyết định đánh thuế Pigou để đưa mức sản lượng trên thị trường về mức sản lượng tối ưu xã hội, tính mức thuế Pigou và doanh thu thuế mà chính phủ thu được.

Sự phi hiệu quả của ngoại ứng tích cực và giải pháp khắc phục

- Chi phí biên (MC)
- Lợi ích tư nhân biên (MPB)
- Lợi ích ngoại ứng biên (MEB)
- Lợi ích xã hội biên (MSB)

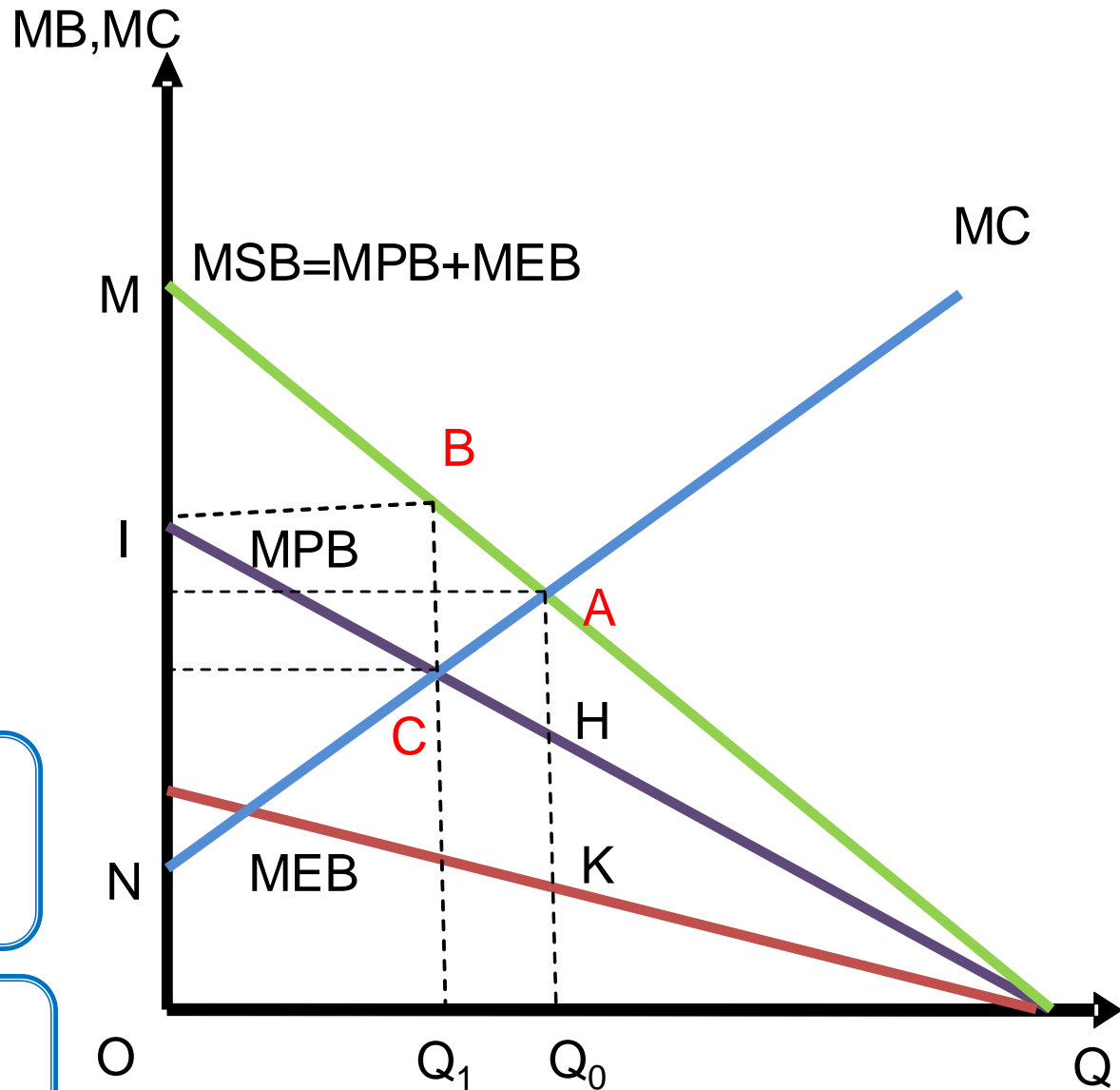
$$MSB = MPB + MEB$$

Tối ưu thị trường

$$MPB = MC \rightarrow Q_1$$

Tối ưu xã hội

$$MSB = MC \rightarrow Q_0$$

Hình 2.8. Ngoại ứng tích cực gây tổn thất PLXH

Trợ cấp Pigou khắc phục ngoại ứng tích cực

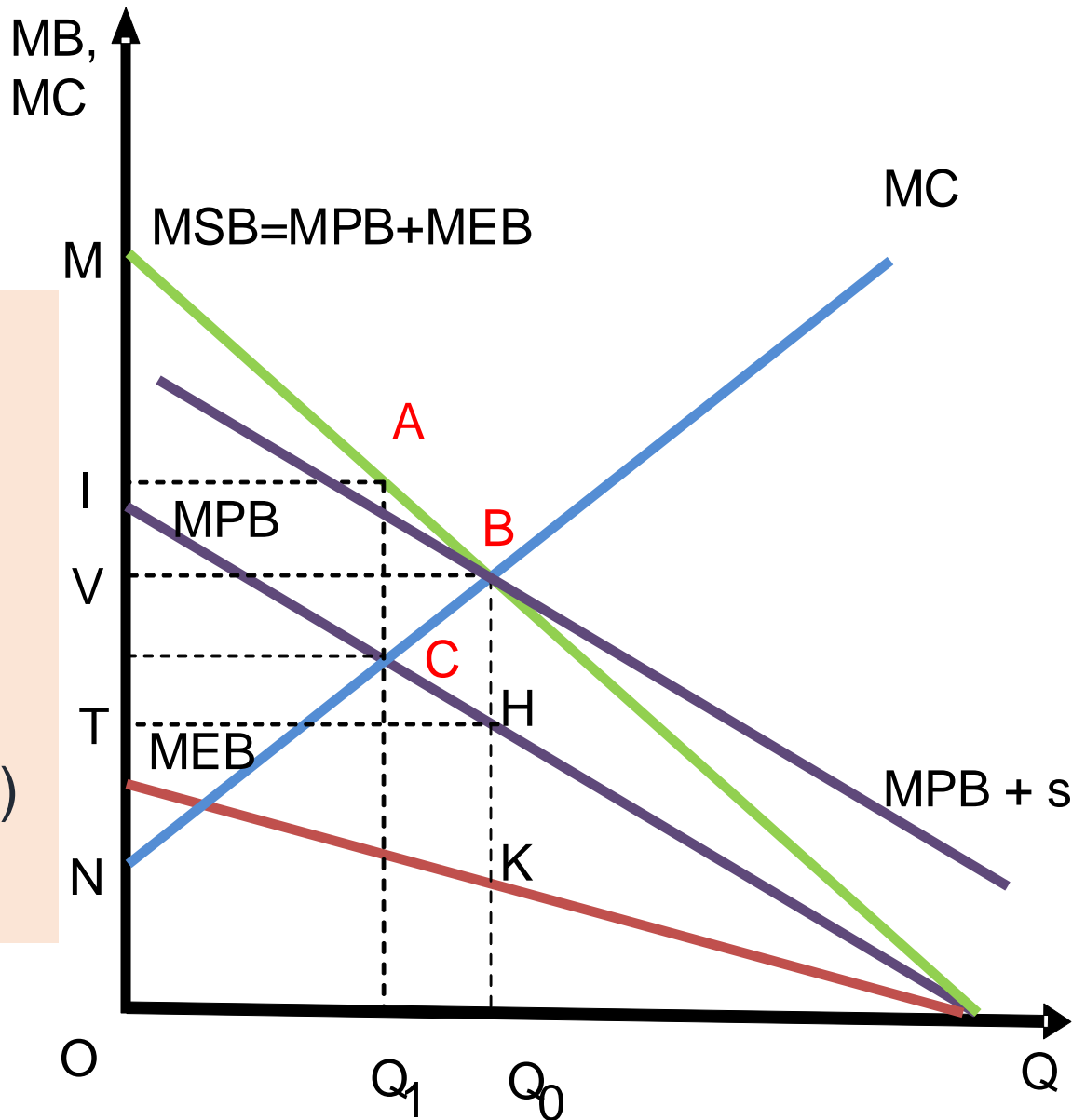
- **Trợ cấp Pigou** là mức trợ cấp trên mỗi đơn vị sản phẩm đầu ra của hãng tạo ra ngoại ứng tích cực, sao cho nó đúng bằng lợi ích ngoại ứng biên tại mức sản lượng tối ưu xã hội.

- $s = \text{MEB}(Q_0)$

- $\text{MPB}_s = \text{MPB} + s$

- $\text{MPB}_s = \text{MC} \rightarrow Q_0$

Tổng trợ cấp = (TVBH)

Hình 2.9. Trợ cấp Pigou khắc phục ngoại ứng tích cực

3

**Thất bại thị trường trong cung cấp
hàng hoá công cộng**

Khái niệm và phân loại HHCC

Khái niệm:

Hàng hóa công cộng là những hàng hóa mà việc một cá nhân này đang hưởng thụ lợi ích do hàng hóa đó tạo ra không ngăn cản những người khác cùng đồng thời hưởng lợi ích của nó.

Khái niệm và phân loại HHCC

■ Thuộc tính cơ bản của HHCC

- HHCC không có tính cạnh tranh trong tiêu dùng.
- HHCC không có tính loại trừ trong tiêu dùng.

VS

Khái niệm và phân loại HHCC

▪ Phân loại HHCC

- **HHCC thuần túy:** không có tính cạnh tranh trong tiêu dùng **và** không có tính loại trừ trong tiêu dùng.
- **HHCC không thuần túy:** không có tính cạnh tranh trong tiêu dùng **hoặc** không có tính loại trừ trong tiêu dùng.
 - HHCC có thể loại trừ
 - HHCC có thể tắc nghẽn

Tại sao chính phủ cần can thiệp đối với cung cấp HHCC?

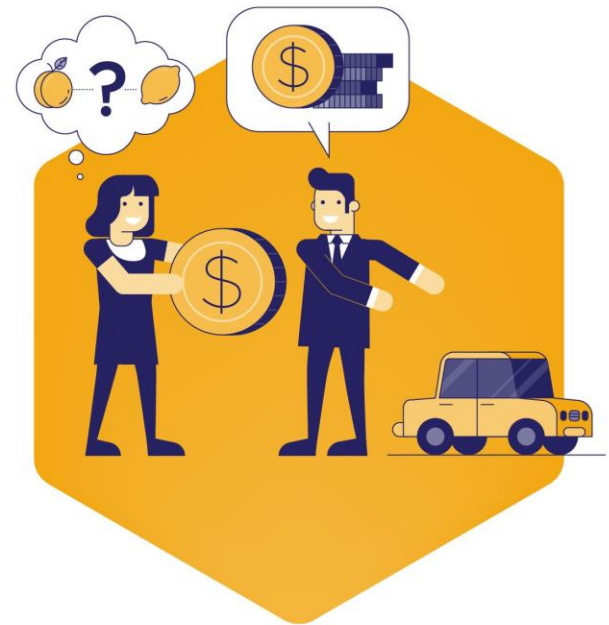
- Do xuất hiện vấn đề kẻ ăn không
 - Tư nhân không thu được tiền nếu đứng ra cung cấp
- Tính hiệu quả: HHCC không có tính cạnh tranh thì nên cung cấp miễn phí
 - Chính phủ có trách nhiệm đối với việc cung cấp HHCC

4

**Thất bại thị trường do thông tin
không đối xứng**

Khái niệm

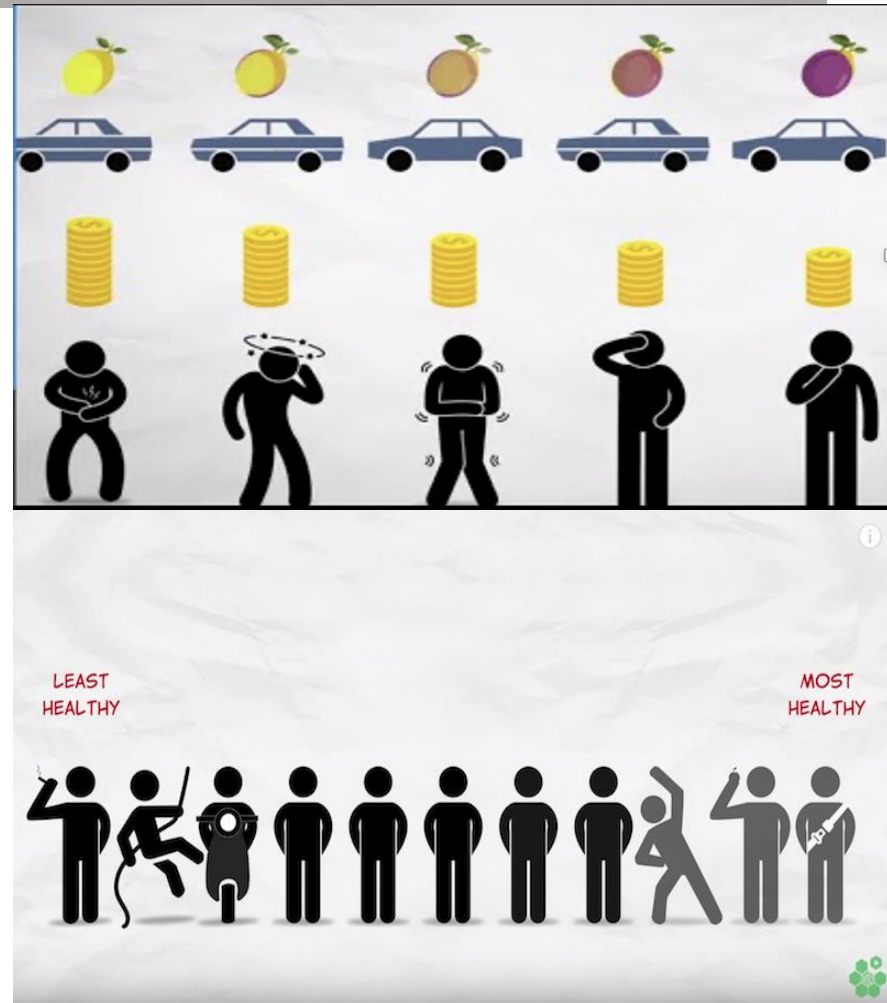
- Thông tin không đối xứng là tình trạng xuất hiện trên thị trường khi một bên nào đó tham gia giao dịch không có được đầy đủ thông tin so với bên kia về các đặc tính của sản phẩm.

ASYMMETRIC
INFORMATION

Phân loại

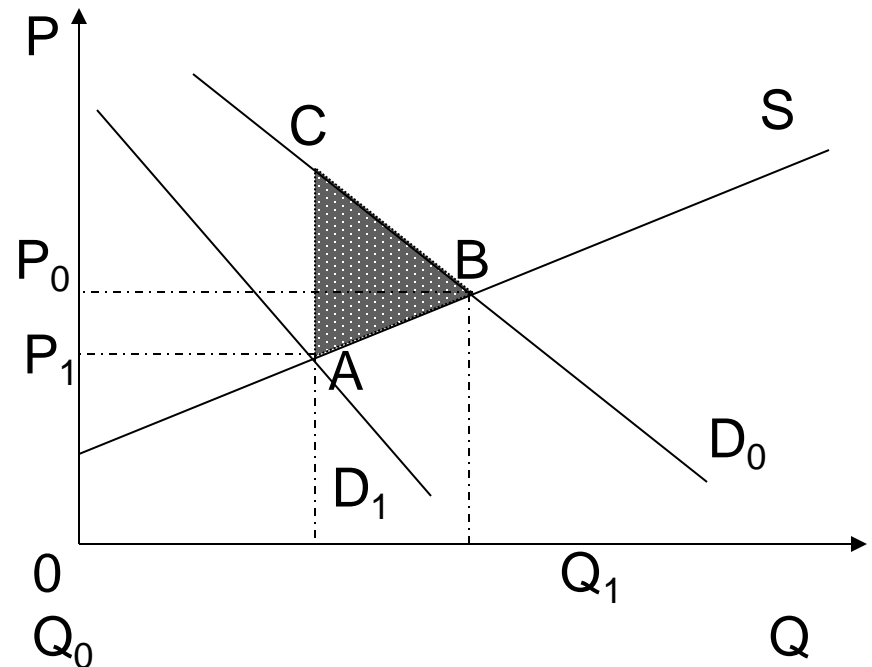
- Thông tin không đối xứng về phía người mua.
- Thông tin không đối xứng về phía người bán

Tính phi hiệu quả của thị trường do thông tin không đối xứng

Ví dụ: Thông tin không đối xứng về phía người mua

(ABC) là tổn thất PLXH do việc tiêu dùng dưới mức hiệu quả (do người mua có thông tin không đầy đủ bằng người bán).

Thông tin không đối xứng về phía người mua làm thị trường cung cấp dưới mức hiệu quả

Nguyên nhân gây ra hiện tượng thông tin không đối xứng

- Chi phí thẩm định hàng hoá
- Tính đồng nhất trong mối quan hệ giữa giá cả và chất lượng hàng hoá
- Mức độ thường xuyên mua sắm hàng hoá của người tiêu dùng.

Giải pháp khắc phục thông tin không đối xứng

Giải pháp của tư nhân

- Xây dựng thương hiệu và quảng cáo
- Bảo hành sản phẩm
- Chứng nhận của các tổ chức độc lập, các hiệp hội nghề nghiệp
- Cung cấp thông tin

Giải pháp của Chính Phủ

- Xây dựng các khuôn khổ pháp lý
- Chính phủ đứng ra làm cơ quan cấp chứng nhận, chứng chỉ
- Hỗ trợ việc cung cấp thông tin

Thank you!

